

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtleta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 19. aprila 1865. ~

Gospodarske stvari.

Gospod Fidelis Terpinc

in pa obrtnost in kmetijstvo na Kranjskem.

Lega kranjske dežele je od nekdanje njene prebivavce napeljevala, da so poleg kmetovanja tudi pečali se z obrtnijo in barantijo. Izdelovanje železnine, suhe robe, lončenine, platnenega in volnatega blaga, strojarstvo, voznina in kupčija so donšale prebivavcem dohodke, kadar jim niso zadostili zemljiščini pridelki.

Ljudstvo se množi dan na dan; mnogo posestnikov na zemljiščih svojih ne prideljuje toliko, da bi sebe in svojo družino preživili vse leto. Mnogo je tudi taci, ki brez vsega zemljiščinega posestva gostujejo in od zaslužka z rokami živeti morajo. Taki ljudje so dobra pomoč gospodarjem velicim posestev o času silnega dela; pa tudi vsaka nadloga o času, kadar ni dela. Živeti hočejo; če pa ni zaslužka, prosijo ali pa po sili jemljejo. Nadloga je večkrat hudobii začetek.

Taki hudobii v okom priti je le tedaj mogoče, ako se ljudem poti odpirajo, po katerih jim je mogoče potrebni živež pošteno si služiti. Kdo neki je večje časti vreden, in kdo neki ima večje zasluge za človeštvo, kakor taki možaki, ki lačne izstradane družinice z delom preskrbujejo, jim priložnost dajejo si potrebnega živeža služiti in občinstvu koristnim biti, namesti da bližnjega z beračenjem nadleževajo ali celo s hudodelstvom poškodujejo?

V živem spominu hranimo ime visokočastitega barona Žiga Zoisa, ne le za to, da je obudil ljubezen do matere Slave, temveč da je bil po očetu svojem za kranjsko deželo neumrlega spomina Mihelu Angelu, ki je domači železnini pot odprl po dveh morjih (sredozemskem in jadranskem) dobrotnik kranjskemu obrtnijstvu, ker je železnino po izgledu svojega očeta na vso moč pospeševal, tako, da so se kupci trgali za kranjsko blago. Kar je za povzdigo domačega obrtnijstva bil baron Žiga Zois, ki ga je kmetijska družba 1815. leta tudi za svojega predsednika izvolila*) našim prednikom, to je nam naš neutrudljivi vrstnik gosp. Fidelis Terpinc.

Že mladeneč je s pomočjo svojega vrlega očeta osnoval v Kranji usnjarsko fabriko in fabriko za koce. Z nakupovanjem slamniov in pošiljanjem v ptuje dežele je podpiral izdelovanje tega blaga, tako, da se je v kratkem času razširilo od Ihana po vsi mengiški, komenski in celo po vodiški fari. Odkar je pa nastopil gospodarstvo fužinske grajščine leta 1825, je on v društvu za obrtnost navdušenih družbenikov osnoval tamkaj in v okolici toliko početja, da ima veliko ve-

liko ljudi vsaktere starosti možkega in ženskega spôla priložnost, si živež pošteno služiti.

Tako je izcimila se velika papirnica v Vevčah (Josefsthale), olarija ravno ondi, fabrika na fužinah, kjer se pripravlja barvarski les, mlativnica ravno tam; fabrika za izdelovanje sukna in posebno lepih plaht; on je na novo oživil vatino fabriko na Dobrovi, tako tudi papirnico v Ladji poleg Goričanov. On je tudi prvi, ki se je lotil v rabo spraviti neprecenljivo moč vode v Mejvodah. Pri vseh teh početjih ima delo in živež sto in sto ljudi.

Pa nesamo da preživi toliko ljudi, on je tudi z izdelki omenjenih fabrik deželi tako slavnost pridobil, da jih povsod iščejo in si jih naročujejo. Prav tako, kakor je baron Žiga Zois kranjski železnini pot v daljne čezmorske dežele odprl, tako preplava na tisoče centov papirja po morji v Levant, gré barvarski izdelani les, sukno in plahte v daljne dežele.

Njemu ni bila nobena občna razstava v Evropi predeleč, da ne bi je bil obiskal in pregledal, kaj da bi utegnilo po ptujih izgledih pri nas popraviti in na bolji stan spraviti se. Njega je veselje došlo, da so izdelki vevške papirnice hvaljeni bili v Londonu, Parizu, Berlinu in na Dunaji.

Kakor je prvi steber obrtnii v naši deželici, tako je tudi prvi med tistimi možaki, ki z dobrimi izgledi, z besedoin djanjem, neutrudljivo podpirajo kmetijstvo.

Njemu je največ pripisati, da se na Kranjskem izdeljuje koščena moka za zboljšanje rodovitnosti naše uboge in zeló zmolzene zemlje; vpeljanje moharja, laške repice, sirka, mačjega repa in še več drugih rastlin v naša gospodarstva je največ njegovemu dostiletnemu priporočevanju zahvaliti.

Po vsej okolici fužinski so se goveda po grajskih plemenakih močno zboljšala, pa tudi veliko dobrih plemen je on po deželi razposlal v povzdigo živinoreje.

Prašam tedaj vas, dragi bravci teh vrstic: Ali ne zasluži ta naš vrstnik Terpinc, ki poleg vsega rečenega se neprenehoma véde ko nepremakljiv Avstrijan pa zvest sin matere Slave, da mu za prihodnji 67. god srčno voščilo očitno izrečemo: Naj ga mili Bog zdravega ohrani in mu še dokaj let dá vživati zasluženi sad velikoletnega truda! Tako se skažemo hvaležne možu za vse, kar je dobrega storil narodu in posamesnim, in ga krepčamo v njegovi dosedanji delavnosti, dasiravno je drugod ne vidijo in ne čislajo tako, kakor zasluži! Mnogo častiteljev.

Gospodarski pomenki.

Odgovor M. K-u iz Krasa

na pritožbo v 11. listu „Novic“ zastran pogojevdevanja Krasa.

Da je treba goličave na Krasu pogojevzediti, so davno že spoznali vsi umni kmetovavci in njega resnični pri-

*) Glej življenjepis njegov, ki ga je sestavil dr. Bleiweis, v „Koledarčku“ ali v „Zlatih klasih“.

jatli. Znano je, da od leta 1848 si primorska vlada veliko prizadeva o tem. Sklicani so bili zbori, veliko veliko se je govorilo in se vé da tudi pisarilo; al drevesca na papirju še niso hotla rasti.

Dosti je pa bilo tudi tacih, ki so trdili, da ves trud je zastonj, ker na Krasu je zemlje premalo.

Al na golo skalo ni še nihče mislil drevja sejati ali saditi; med skalovjem je pa še toliko zemlje, da drevesca rada rastejo, ako se le prav sadé.

Jaz in gosp. Dragotin Polaj se nisva ustrašila nasprotnikov; začela sva sejati in saditi, čeravno se je nama ta ali uni v pest smejal.

Veselejša dôba je napočila, kar je bistrourni, teoretično in praktično izurjeni baron Kellersperg gêslo vlade primorske v krepke svoje roke vzel. Spoznavaje, da brez vrtov, v katerih bi se drevesno seme sejalo in drevesca gojila, ni mogoče ničesa opraviti, je previdni deželni glavar ukazal, da se mora v vsaki soseski vrt za odgojevanje dreves (drevesnica) narediti, iz katerega se bojo potem drevesa na odločeni kraj zasajala.

Zavzel sem se tedaj, ko berem v 11. listu „Novic“ glas iz Krasa pod črkoma M. K., ki se dela, kakor da bi bil zastopnik nevoljnih kmetičev.

Naj je kdor koli, ne morem si kaj, da bi z lučjo resnice saj nekoliko ne posvetil v pomote, ki jih je dopisnik v onem listu po svetu razglasil.

Prvič. M. K. iz Kr. miluje bornega kmetiča, da mora drevesnice narejati, ter piše: „borni kmetič, ki samo po eno govedo glešta, zamudi po celi teden na tlaki (raboti?) pri narejanju drevesnic; bogati pa ukazujejo in se norčujejo iz reveža, pa malo storijo.“

Na to odgovorjam: Kako bi M. K. iz Kr. spričal, ako bi ga sodnik klical in resno vprašal: Kdo je ta, ki se norčuje?

Če res kdo bogatinov zavolj naloženega dela kriticó trpí, naj se pritoži okrajnemu predstojniku; gotovo bo pravico dobil.

Vprašam še: ali se pravi tlako (raboto) delati, če sebi, otrokom in potomcem tako koristno delo narejaš?

Imenuje se sicer M. K. iz Kr... odkritosrčnega gospodarja; al če bornemu kmetiču resnično dobro želí: zakaj mu iz „Novic“ in iz „kmetijske kemije“ ne pové, kako da bi mogel zboljšati senožeti, da bi mogel saj po dvoje kravčét prekrmiti? Ena sama kravica blizo Trsta že donáša veliko koristi, z dvema bilo bi mu gotovo več pomagano. Zakaj kmetiča — namesti da bi mu djansko ljubezen skazal — draži, podpihuje, ter mu pod skritim imenom potuho dajé?

Borni kmetič dostikrat in veliko več toži zoper sušo, točo in burjo, da mu kamenje zmiraj iz zemlje raste! Če je M. K. prijatelj njegov, naj mu pové, od kod da izvirajo te nesreče, da si potem pomaga revež.

Na golem Krasu res suša pritiska, in če veter iz juga ne vleče, pohlevnega dežja ni. Okoli obraščenih hribov se oblaki vlačijo in zemljo namakvajo, — na Krasu pa, ker dreves ni, nobena stvar oblakov na-se ne vleče; — ako se pa kak oblak jezno razlije, drugo nesrečo — točo — stori.

Naj mu pa dopisnik še tudi to pové, zakaj da kamenje raste?

Pozimi ovčica do korenin travo pomuli, zemlja zmrzne; srenj vzdigne in zrahljá prstlino; zdajci burja potegne, popiha in odnese najboljši cvet zemlje. Po takem ni čuda, da se kamenje čedalje bolj prikazuje.

Vse te nesreče izvirajo iz goličav.

Ali ni tedaj zadnji čas, da pomagamo? Ali se ne bomo vsi — ne bom rekel, deželnemu poglavarju — ampak najboljšemu deželnemu očetu, iz srca zahvalili?

Naj se tedaj tudi M. K. zahvali in veseli srečne

nove dôbe, ako je res odkritosrčen prijatelj; ali če tega noče, naj saj jenja mrmrati in pohujševati druge!

(Konec prihodnjič.)

Kako dr. Toman v državnem zboru brani Jugoslovane.

Govor v zbornici poslancev 3. aprila.

Da o stvari (o stroških za senjske franciškane), o kateri je govoril visokočastiti gosp. profesor Greuter, povzamem besedo, vodi me prepričanje, da ima na sebi prav tehtno politično stran, to namreč, da je bila v Dalmaciji pri oni priliki jako razžaljena prosta volitev, volilna pravica. Ponavljati nočem nagibov, ki so bili že navedeni, toliko pa moram še poudariti, da bi se stroški (4000 gold.) za samostan senjski ali že s prva ne bi bili vstaviti v strošovnik, ali, ko so bili vstavljeni, imeli bi se bili pustiti brez ozira na to, al so ali niso franciškani volili onega poslanca, katerega je priporočala vlada. Stroški so bili vstavljeni za bogočastje in uk, toraj imeli bi se bili obravnavati brez obzira na politične nagibe.

Gospôda moja! Pri tej priliki obhaja me misel, kako nevarno da je, ako je v državi, v kateri se ustava — določena ustava, narodom in kronovinam tako malo priljubljena — še le razvija, nauk izročén rokam državnega ministra, kateri je ustavi steber. Tù se kaže prežala doslednost, da se, kakor se je tù zgodilo, korist žrtvuje koristi, tehtna korist nauka pa koristi še le razvijajoče se ustave.

Jako mi je toraj žal, da nimamo posebnega ministerstva za uk. Ako bi imeli ministerstvo za uk, gospôda moja, slišali bi bili, da bi se bil učni minister potezal za ta strošek, a glasú državnega ministra ne bi bili slišali, in ne ozirali se na nagibe, ki njega vodijo.

Že prej bilo je opomnjeno, kateri nagib je vodil državnega ministra. Bodi mi dovoljeno, da to stvar še nekoliko prevdarjam, zlasti zato, ker sem za gotovo zvedel, da je g. državni minister v denarstvenem odseku svojo misel podpiral tudi z besedami: „Vrh tega brez pomislika rečem, da Jugoslovani tje merijo, kamor merijo „italijanissimi“ (prenapeti Lah).“

Gospôda moja! ako so se te besede res govorile v denarstvenem odseku, kamor je vsemu zboru pripuščeno hoditi poslušat; ako so te besede, ki so se po javnih časnikih razglasile jugoslovanskemu narodu, resnica, o kateri pa še dvomim, potlej, gospôda moja, želim, da g. državni minister opraviči to govorjenje. Ako pa niso resnica, jako nas bode veselilo, saj ne bomo mislili v vednem strahu, da je na sumu naša zvestoba in lojalnost (postavnost), in da toliko naprav in napredkov v národskem poduku pogrešamo morda ravno zato, ker smo na sumu in obrekovani.

Jez ne verjamem, da bi bil gosp. državni minister govoril te besede.

Na koga bi neki merile?

Ali mar na Slovence, ki so se, združeni z družimi Jugoslovani, v prejšnjih stoletjih v tolikih turških vojskah borili za Avstrijo, — ki so se leta 1848. in 1850. zoperstavili vabilnim glasovom laškim in oger-skim, in da roke niso podali ustaji (puntu)?

So li Slovenci, ki toliko hrabrih sinov dajejo izvrstnim avstrijskim polkom: Hohenlohe, Kinski in Prohaska, in ki so že na tolikih bojiščih branili celoto avstrijsko?

Ali so Slovinci, ki svoje davke zvesto plačujejo, čeravno so v stiskah in revah, — Slovenci, ki so že tolikrat v djanji pokazali svojo udanost in zvestobo do Njega Veličanstva, presvetlega cesarja?

So li Slovenci, katerih najboljši sinovi danda-

V odpravni odbor ne smejo voliti se osebe, ki so z določenim plačilom pri banki v službi; tudi ne osebe, katerim je banka kaj posodila iz svoje denarne zaloge.

Dalje ne smejo voliti se oni, ki so bili v preiskavi zavolj hudodelstva, pregreška ali prestopka iz dobičkarije, ako niso bili nedolžni spoznani. Poslednjič ne smé voljen biti on, čegar premoženje je v konkurzu, ali zavolj čegar premoženja se je pričela poravnava.

Upravni odborniki, ktere zadene kaj omenjenega, morajo stopiti iz odbora. (Dal. prih.)

Maharjem ljubljanskega močvirja v prevdarek.

Po mnogoletnih skušnjah je dognano, da ljubljanski mah (morast) je rodovit in da pridnim obdelovavcem donaša veliko pridelka. Pa je tudi lansko leto se pokazalo, da vsa dela malo ali celó nič pridelka ne donesó, ako je vreme neugodno. Zavoljo vedno mokrega vremena v jeseni se je prav malo ozimne rži vsejalo, in kakor kaže, tudi zdaj spomladi ne bo mogoče zdatno požigati in na pepél sejati; gnoja pa tudi za denarje ni dobiti, ker Ljubljancanje večidel gnojnine po Ljubljani v daljne kraje brez plače pošiljajo, namesti da bi deželi, od ktere živež prejema, ta potrebni pomoček pri obdelovanji poljá za lepo plačilo privoščili. Saj ni verjeti, da ta poljska potreba v tem Ljubljancanom kaj zaleže, da je veliko veliko z vodo povžijejo!

Ako utegne biti pomlad za setev neugodna, imate maharji še eno sredstvo, da si iz mahú morete živeža pridobiti; pretekla zima je pot naznanila, kako, ker se je šota za med prodajala po nenavadno visoki ceni. Meščani naši so spoznali, da suha šota je čez vse dobra za kurjavo, za kuho in za krušno peko. Za to jo radi plačujejo po 20—30 krajcarjev cent.

Ako pomislite, da en štirjašk seženj (kvadratklafta) izrezan do blatne šote dá 5 do 6 centov suhe šote, vam je 400 štirj. sežnjev dá 2000 do 2400 centov, ki vrže v denarju 400 do 600 goldinarjev. Recimo, da rezanje, sušenje in vožnja vzame polovico, vendar le druga polovica ostane kot dohodek od 400 štirj. sežnjev mahú, kterege vam ne vrže noben drug pridelek.

In to še ni vès dobiček, ki ste ga dosegli z izrezanjem žimaste šote do blatnaste, — kajti s tem ravnanjem ste tudi prišli do dobre rodovitne zemlje, na kateri vam z malo pomočjó vse rado raste.

Tako je vstreženo vam maharjem in meščanom.

.. el.

Gospodarski pomenki.

Odgovor M. K-u iz Krasa

na pritožbo v 11. listu „Novic“ zastran pogojzdevanja Krasa. (Konec.)

Drugič. M. K. dvomi „nad vspehom pogojzdenja“ in daje nektere nasvete „o brestih in topolih.“ Na to odgovarjam: Brestovina in topolovina je res koristen les; to vsak kraški vrabec vé; dvomim pa vendar, ali neznani dopisnik brestovino seje in topole sadi; podoba je, da raje mrmrá kakor drevesnice nareja.

Vprašam ga pa tudi: Ali ne pozná še drugih žlahnih drevesnih plemen, na priliko: koprivca (Nesselbaum, ital. ladogna)? „Novice“ so nam že o njem govorile. Ni ga menda dražjega lesa v Avstrii. Za dve kambi pri jarmu se dobí vselej 30 soldov, za toliko družega lesa pa ne 3 same soldiče. — Ali ne pozná rešelike (Mahalep), ali ne vé, kako rada raste na Krasu? Hooibrenk, imenitni dunajski vrtnar, prisedši na Kras, je rekel: „vès Kras bi bil lahko lep vrt, ker rešelika sama od sebe raste.“ Ali M. K. ni še nikoli slišal,

kako Francozi rešeliko čislajo ter različna sadna plemena na njo cepijo? Jaz sem rešelicega semena na Moravsko in na Dunaj poslal, lepo zahvaljen, in za-nj še naprošen bil. *) Ali je M. K. sam ptujec v deželi? Ali ne pozná tudi murve in nje velike koristi? Kdor črvičev gojiti noče, ne zná ali ne more, naj perje šmrcá, ovcam, kravam in šetincem poklada; dobro izplačalo se bo.

Koliko koristi pa bi še le drugo sadno drevje prinašalo!

Naj za to povem priliko: Neka prijazna ženica mi pokaže nekega dne hruško ozimnico rekoč: „Pozimi prodam vsako leto sadje iz tega debla v Trstu in kupim si prediva, da ga imam skoraj dosti presti vso zimo.“ Na to ji rečem: „Škoda, da nimate še 10 takih debel; lahko bi franke (zemljiščini davek) odrinili, obutek za čevljad in še kaj družega kupili.“

Neki uradnik trgovske zbornice mi je povedal, da vsako leto dohajajo vprašanja, ali je kaj suhega sadja v Trstu? Koliko denarja bi se samo za suhe češnje dobilo!

Naj tudi to pomisli M. K., da, kakor mi radi pomeranče, smokve in rožiče jémo, tako tudi v drugih deželah poželjujejo našega sadja. Dražje kakor pri nas pomeranče so tominska jabelka (čebulice), gorenske šetinke, brkinske trdike v Aleksandrii na Egiptovskem.

Ker mi dosti denarja za kavo, čaj in druge omotične pijače iz dežele pošiljamo, bi pač prav bilo, da bi tudi od tam kaj srebernega denarja dobili!

Če je pa M. K-u v resnici mar vedeti, ktera drevesca najhitreje rastejo, naj pride k meni v Rodik; rad mu bodem postregel z domačim žvižgovcem, potem pokazal mnogovrstnih dreves v istem letu zasejanih, da se sam očividno prepriča.

Ni pa vse s tem pri kraji, da to ali uno drvo iz začetka hitro ali počasi raste. Mandel in oreh, na priliko, prva leta hitro rasteta, borovec pa po malo, dokler se do dobrega ne ukorenini in si s svojimi iglami ne pognoji; potem pa hitro kviško gré, v 20 letih vsa druga drevesa prekosi. Kdor ne verjame, naj gré gledat vrta gosp. Dragotina Božič-a pod Novigrad.

Tretjič. M. K. iz Kr. želí, da bi se pašniki razdelili, ker bi vsak na svojem kosu rad sejal in sadil.

Bojim se, da M. K-u ni resnica s tem! Zakaj pa dozdej ni sejal ne sadil na svojem kosu niti brestov niti topolov. Kos bi vzel marsikdo, ki bi se mu odkazal; ali bi pa storil kaj? to je vprašanje. Ako ga je pa zdaj volja saditi, vprašam ga: od kod bo drevesca jemal, da jih bo presajal, ker se mu mrzí drevesnice narejati.

Bojim se, da M. K. drugam meri, drugam pa vdari. Eno bi rad, drugega pa ne; kakor tisti človek, ki bi bil rad plavati znal, pa se je zaklel, da ne gré prej v vodo, dokler se plavati ne naučí.

Kar pa se tiče razdelitve pašnikov, je res dognana resnica, da je prvi pogoj više kulture. Al kaj bi to pomagalo v taci krajih, kjer je navada zemljišča med vse sinove enako deliti? Ako tudi oče svoje veliko zemljišče med 5 sinov razdelí, malo na vsacega pride. V drugem ali v tretjem rodu so berači vsi ali pa sužnji bogatinov.

Razdelitev mora tudi svojo pravo mero imeti, sicer se ustanovi veliko nevarniši feudalizem, kakor je poprej bil. Toliko bi moral vsaki imeti, da svojo družino preživí saj v srednjih letinah. Ako kmet za-se žita pridelal ne bo, od koga se bo kupovalo?

*) Tudi v Ljubljano ga rad pošljem, ako ga nimajo. Pis. (Prosimo za-nj na vrt kmetijske družbe. Vred.)

S tem važnim vprašanjem si belijo glavo deželni odborniki in poslanci. Vem, kaj zagovorniki pravijo. Al premislijo naj, da vsak čevelj ni za vsako nogo. Različnim okoliščinam deželnim morajo tudi postave primerjene biti; sicer jo zabredemo pri vsi njih dobri volji; da nas Bog obvari!

Naj se kmetu slobodnost, ktero je komaj dobil, nikar ne krati; on nam vojake daje, kateri deželo branijo.

Na Laškem, kjer kmet mirno želi živeti pod avstrijskim orlom, bi bilo vse drugače, ako bi kmet ne bil hlapec, kterege gospod od zemljišča spodí, ako mu puntariti ne pomaga.

Al važno vprašanje o razdelitvi je predolgo, da bi se vse tukaj razložilo, kar mi srce teži.

Zato se sopet obrnem na razdelitev pašnikov, in M. K. vprašam: kaj bi mu škodovalo, ako bi vsaka srenja občinski gojzd imela? Mislim, da bi mu še koristilo, ker bi slabi gospodar svojega kosa posekati in zafičkati ne smel; soseska pa tudi vsaka prihodkov potrebuje.

Občinskih pašnikov razdeliti ter koristniše obrniti in porabiti vlada ne ovira, temveč pospešuje.

Rodičani na pr. so si razdelili goli pašnik, ki 50 oralov meri; sam tešel je, ki ima veliko natrona v sebi; zato želijo vinograde zasaditi. Komaj je to doznal skrbni deželni poglavar, brž je poslal 10.000 trt najzlahnejših, že v polovici septembra meseca v mrzlejši Avstrii dozorelih plemen.

Da smo žvižgavca do zdaj pili, je bilo največ krivo, ker so kmetje premalo skrbeli za zgodnja plemena; o sv. Luku bi bil z nektero jagodo še zajca ustrelil.

Naj gré rakom žvižgat žvižgavec! Rezavico nareja, čeva krči, do pèt ne pride, srca ne oveselí in ušes ne ogreje.

Gojzdi so v ozki zvezi s poboljšanjem kmetijstva; mi se pa izobraženim narodom vvrstovati ne moremo, dokler pri starem kopitu ostajamo.

Naj je tedaj M. K. prepričan, da je koristno, tako dobrega deželnega očeta ubogati; naj tudi ne zabi, da usmiljenje je lepa čednost, toda biti mora o pravem času, na pravem mestu in resnično!

Rodik 3. aprila 1865.

J. S.

Goveja kuga.

Po dopisu c. kr. deželne general-komande iz Zagreba od 12. dné t. m. je v vojaški granici goveje kuge povsod konec, le v likanskem 1. polku je je še nekoliko.

Od konca 1862. leta, ko se je kuga v vojaški Granici začela, noter do 12. dné t. m. je izmed 149.954 goved jih poginilo in pobitih bilo 27.284, — o vac 1692, kóz 106.

V Bosni pa se ta pošast še zmiraj sèm ter tje kaže.

Národne stvari.

Visoki raji. *)

Najstarjši napévi slavjanski, kolikor vëmo, kateri su se začuvali i ohranili do naše dobe, su visoki raji. Poju, muziciraju i rajaju se ti raji vsakoga léta slovesno pod lipoj zelenoj, kadarkoli se obhadja v ziljskoj dolině žegen, somenj, cerkveni shod. Župe ali fare, v kterih su ti prastari visoki raji i druge starodavne slavjanske navade obične, su slédeče: Gorjani, Bistrice,

Čače, Šentjuri, Šent-Pavel, Šent-Štefan, Blatčani, Borljani, Meljviče i Berda. Te častne visoke raje sméju pod lipoj plesati izključivo samo samični mladenči i deklice nespečane; druge slovenske plese, kateri po visokih rajih se muziciraju, sméju plesati pa tudi ostale samične ženstva. Te starodavne navade su bile někada po čeloj Sloveniji razširjene; na brejarjih plešu tudi po Goričkom, pod lipoj pak imenito v Kovoridě i na več krajih. Verlo lépo je to bilo, da su rodoljubni Slovenci te zanimljive visoke raje dali zamuzicirati tudi v některih slovenskih čitavnicah, kakor su to storili v městě Ljubljani. Tudi v celovskoj čitavnici smo naumili te visoke raje zamuzicirati i ker su meni rekli, da bi o toj veselici někak govor progovoril, sem složil i naspamet se naučil sledeču besědu, da bi dokazal, kako starodavni i kako zanimljivi su ti visoki raji. Besědu sem imel prav po domače slovensko složenu, tukaj semo ju pak postavim malo bolje po uzajemvu obernjenu; glasi tako-le:

„Slavna gospodo slavjanska! Blagi naměn naše slavjanske čitavnice v našem prijetnom i prijaznom městě Celovci postoji osobito v tom, da se družbeniki prijateljsko ovdě porazveselimo i v duhu slavjanskom se uzajemno izobražujemo i se prosvetljujemo. Izobraževati se po značaju slavjanskom nam je neobhodno potreba, ker v sadajnih časih pravice naroda samo toliko obveljaju, kolikor je narod izobražen, i take zato, ker su Slavjani, naši predniki, uže v najstarjšej dobe bili jeden od najprosvetljenjših narodov; osobito Slavjani prebivajuči onda v Malojasiji. Oni su bili uže petnajst sto lét pred Kristom najprosvetljenjši narod na světě za narodom indijskim v Indiji. Oni nisu samo rodovitna polja uže onda izvrstno obdėlovali, i živinu marljivo gojili i redili, nego oni su bili prvi med ljudmi, kateri su izuměli rude kopáti i metale táliti, pervi, kateri su počeli tergovati.¹⁾ V obče je prišla prosvěta k Gerkom od Slavjanov iz Maleasije v Gerčku. Slavjani maloasijski su bili pristojno izobraženi uže onda, kada su Gerki ješče kakor divjaki po gerčkih dubravah se potikali, želud žerli i ješče nisu poznavali ne postav, ne pravic zakona i ženitbe. Pa od vsega toga ozbiljnoga ne mënim dnes govoriti, nego progovorim v veseloj družbi rajše o staroslavjanskom petji i muziki i o starodavnih slavjanskih visokih rajih. Ti Slavjani maloasijski su bili v tom tako izverstni, da jim ni bilo para; oni su iznajdli skoro vse glasbeno, muzikalno orudje, kтеру su pozdněje od njih Gerki sprijeli. Slavjani v Brigiji²⁾ su iznajdli piščalu imenovanu po njih brigišku³⁾, su iznajdli piščalu postranščicu⁴⁾, bunke⁵⁾, cimbele⁶⁾ nabilije⁷⁾, kotle⁸⁾ in več drugoga.

Toti visoki raji su se sprepěvljali, muzicirali i rajali, plesali, pri bogoslužebnih shodih, svečanostih i jígrah ne samo pri Slavjanih maloasijskih, nego i v Trakiji i starodavnoj Makedoniji. To je bilo pred trojanskoj vojskoj. Po trojanskoj vojski v dvanajstom veku pred Kristom se je velika množina maloasijskih Slavjanov preselila iz Maleasije pod vojvodama Aenejem

¹⁾ Te govor je vzet iz većjega spisa, kterege spisujem, i v kterom vse dovodi i dokazi potvrđujem; v govorě se je moralo vsako učeno dokazivanje naravno izostaviti.

²⁾ Phrygia.

³⁾ Klarinet.

⁴⁾ Flötte; Gerki su tēma dvěma piščalama rěkali: mužska i ženska piščala.

⁵⁾ Bassgeige.

⁶⁾ Hakbrett.

⁷⁾ Glasbeno orudje okroglo, oblo bronasto, na kтеру se je udarjalo ali nabijalo, odtuda ime nabilije, i ktero je tako prijerno zvenelo, da bi od prijernosti znorěl, je tako premilo pělo, da bi od miline poludil, kakor to Gerk Aeshilos tverdi.

⁸⁾ Pauken; Slavjani su rěkali: kotli, Gerki su jih tudi tako po slavjansku imenovali.

*) Po želji častitega gospoda pisatelja vzamemo sestavek v vzajemno-slovanskem jeziku njegovem. Vred.